

Կը հրահարակուի ամեն ամսոյ 15ին եւ վերջինս. — Վեցամեայ շրջանին զինն է մէկ արծաթ Մեքիա կանխիկ. — Ստ. րագրութիւնները շրջանին սկիզբէն կընդունուին. — Գուրս երկայիւր ծրագրաց նամակ ծախսը առնողին վրայ է. — Խըմ. րագրին վերաբերեալ նամակ կամ գրութիւն պէտք է ուղղել Մեծ նոր խանի վերի դուռը թիւ 4 օրագրոյս գրասենեակը. — Վնագար նամակ կամ ծրար չընդունուիր :

1865 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 15

Գ ՇՐՋԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ

ԹԻԻ 28

ԶՄԻՌՈՒՄԱ, ՅԱԿՈԲՈՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ. ԶԻՆԻԿԻՐԵԱՆ

ԵՒ ԿԻԼԻԿԻԱ

Ս երջին օրերս, Օ միւռնիոյ մէջ տեղի տուած խռովութիւնները օրագրոյս նախընթաց թուովը հրատարակելով իմացուցած էինք նաեւ հոն տեղի Առաջնորդական փոխանորդ Գերա. Զիլինկիրեան Յակոբոս վարդապետին իր պաշտօնէն հրաժարիլը եւ Պօլս գիւնը :

Աղգային օրագրութիւնք, Օ միւռնացի հասարակութեան իրաւունքը կարգ մը անձինքներէ բռնաբարուելը եւ անոնց հազարաւոր ոսկիները մէկ քանի սրիկայից կրից ու սրից զոհուիլը տեսնելով՝ սկսան խօսիլ եւ պաշտպանել այնպիսի ժողովրդեան մը իրաւունքը՝ որ գրեթէ միշտ եռնապետաց ձեռքը սպառնելու եւ կարծես թէ միայն անոնց կամացը ծառայելու համար ծնած եւ սնած են :

Արեւիկան ալ իբրեւ Աղգային օրագիր մը, իւր 57րդ թուով այս վերջին դէպքին — խաչկալի արձաններուն կործանման — նկատմամբ հոնիէ եկած նամակ մը հրատարակելէն ետքը, փոխանակ իւր կողմէն խորհրդածութիւն մը ընելով իւր պաշտօնին պահանջման համաձայն աղգին իրաւունքը պաշտպանելու, քանի մը Կոնստանտնուպոլս քաղաքը ընելով կ'անցնի եւ իւր 58րդ թուոյն միջոցաւ մասնաւոր յօդուած մը հրատարակելով եւ շարունակ օրինակ մ'ալ մէջ բերելով Առաջնորդական փոխանորդ Գեր. Զիլինկիրեան Յակոբոս վարդապետը մեղադրանաց արժանի կը դնէ անոր անակնկալ հրաժարմանը համար :

Ահա Արեւիկայի այն յօդուածը :

« Օ միւռնիոյ Առաջնորդական Փոխանորդ Զիլինկիրեան Երթ. Յակոբոս վարդապետը այս շաբաթ մայրաքաղաքս հասաւ : »

« Ար լսեմք թէ, հրաժարեր է անիկայ իր փոխանորդական պաշտօնէն : Թէպէտ եւ չը գիտեմք անոր այս անակնկալ դարձին ու հրաժարման պատճառները, սակայն մեզի այն պէս կ'երեւայ որ, իր հոգեւորական պարտքն ու իրեն յանձնուած պաշտօնը լաւ եւ լիովին կատարած կ'ըլլար անիկայ, երբ Զանար այն պէս ձգել Օ միւռնիոյ Հայ հասարակութիւնը ինչպէս գտաւ, այսինքն՝ անոնց մէջ ծաղած երկպառակութիւնը անհետ, եւ ան համաձայնութեան պատճառները աներեւոյթ ընելով դառնար, եթէ սոխպողական հարկ մը կար դառնալու : Յայտնի է թէ, նաւապետի մը Զարտարութիւնն ու արիւթութիւնը այն ժամանակ երեւելի կ'ըլլայ ու դովելի կը հանդիսանայ, երբ արեւոմտութեան ատեն մաքառելով արեաց հետ եւ սոխալով հողմոց ուժգնութեան կը ճգնի իր նաւն անվտանգ հասցունել զէմ եղեալ տեղը ու կը յաջողի : »

« Ուրեմն չենք կրնար գովել զԶիլինկիրեան երբ կը տեսնենք զինքը 'ի Պօլս' Օ միւռնիոյ ներկայ վրդովեալ վիճակին, առանց դարման մ'ըրած ըլլալու : »

Ահա ըստ ինքեան անարժէք յօդուած մը՝ որուն վրայ երկարաբանել չուզելով կ'իմացնենք մեր Երգոյ Պաշտօնակցին թէ, աւելի աղէկ կ'ըլլար Զիլինկիրեանի դարձին ու հրաժարման պատճառները նախ սորվելու եւ ապա անոր նըկատմամբ գրիչ շարժել. եւ թէ՛ Օ միւռնիոյ խռովութիւնները Զիլինկիրեանի օրով ծնունդ

առած չէ՝ այլ քանի մը տարիէ ՚ի վեր է կը շարունակուի. հետեւաբար Պեր. Յակոբոս վարդապետն ալ կրնար կատարեալ խղճի հանդարտութեամբ ձգել Օմիւռնիան, և ուրախ զուարթ մեկնիլ անկէ, քանի որ իւր գտածէն աւելի հանգարտ ու խաղաղ կը ձգէ զայն. — կ'երեւի թէ Պ. Արիւկիան տեղեկութիւն չունի Օմիւռնիոյ ներքին դարձուածքներուն. — Պ. Արիւկիան սա ալ պետք է գիտնայ՝ որ եթէ նաւ մը մէկէն աւելի նաւապետ ունենայ, ամեն տընորէնութիւն առաջին նաւապետին կը վերաբերի, քանի որ նա ողջ է. իսկ երբ առաջին նաւապետը յանկարծական մահուամբ մը կամ ալեկոծութեան ատեն ալիքներէն յափշտակուի և կամ որ եւ է փոանգաւ մը վերջապէս իւր կեանքը կորսնցընէ, այն ատեն երկրորդին կը մնայ նախն տնորէնութիւնը և զանի անվտանգ իւր տեղը հասցընելու հոգը:

Եւ յիշէ՛ք Պ. Արիւկիա՛, Ձեր ցրցուցած օրինակին բացատրութիւնը ձեզ ներկայացունելով կը հարցընեմ. չէ՞ մի որ մեր այժմեան Լմենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայրը միանգամայն Օմիւռնիոյ առաջնորդն է. և թէ Սն. Հայրը այսինքն առաջին նաւապետը Օմիւռնիոյ նկատմամբ լուռ կեցած ատեն՝ կարելի՞ է որ երկրորդ նաւապետը ինքիրմէ տնորէնութիւն մ'ընէ. չը հարցընէ՞ք անգամ մը թէ առաջին նաւապետը հրահանգ մը կամ հրաման մը տըլած է երկրորդին. կամ չ'իմանա՞ք որ երկրորդը առաջինին անհնազանդ գտնուել է. և այս ամենէն ետքը՝ քանի որ առաջին նաւապետը ողջ է, նախն պատասխանատուութիւնը անոր վրայ է. իսկ երբ երկրորդը առաջին նաւապետին բռնած ընթացքէն ծագելիք դէշ հետեւանքները յայտնի կը տեսնէ, անհամբեր կ'ըստպատէ նախն դէմ եղեալ տեղը հասնելուն՝ որպէս զի, իւր հրաժարականը տալով զոնէ իւր կեանքը փոանգէ ազատէ:

Եհա ճիշդ այսպէս ըրաւ Պեր. Չիլինկիրեան Յակոբոս վարդապետը. երբ տեսաւ որ Ս. Պատրիարք Հայրը անտարբեր կը կենայ Օմիւռնիան խաղաղեցնելու համար պետք եղած միջոցները ձեռք առնելու, անհամբեր ըստպատէ նաւահանգիստը հասնելուն՝ այսինքն իւր փոխանորդութեան պաշտօնին տարին լրացընելուն. իսկ հիմայ որ ալ հասաւ նաւահանգիստը հրաժարականը տուաւ գէթ իւր կեանքը

փոանգէ ազատելու, այն է՝ Օմիւռնիոյ մէջ Սահմանադրութեան դադաղը դրուած սեւ ու տխուր օրը չը տեսնելու համար:

Ի վերջոյ կ'իմացընենք Պ. Արիւկիան, որ Պեր. Յակոբոս վարդապետը երբեք իրմէն հեռու մը չսպասեր. քանզի նա ուր որ ալ ըլլայ՝ կրնայ իւր ազդասիրութեամբը զինքը դուրսերէն գտնել. եւ մեր այս ըսածին իբր ապացոյց, Օսմանի պատուական հանդիսին 103րդ թուոյն միջոցաւ եղած սա հետեւեալ հրատարակութիւնը մէջ կը բերենք:

« Իզմիրի առաջնորդական փոխանորդ գեւրապատիւ եւ ազդասէր Յակոբոս վարդապետը ուրբաթ օրը Պօլս մեկնեցաւ. . . . .  
« Բարեկոյս եմք թէ Եզգ. կեդրոնական Ալար չուժիւնը ժամ յառաջ կը բարեհաճի յիշեալ ազդասէր եկեղեցականը Իզմիր վերադարձնել . . . . . »:

Պ. Արիւկիան նման խոհական գլխու մը համար այսքանը բաւ համարելով՝ դառնանք խաչկալին արձաններուն նկատմամբ եղած որոշումը իմացնել մեր ընթերցողաց:

Եկեղեցւոյ մէջ արձան դրուելու սովորութիւն մը ըլլալը կամ չըլլալը Արօնական ժողովն վերջապէս չը կրնալով ինքնին վճռել որոշեց, որ այս խնդրոյն լուծումը Ս. Եջմիածնայ յանձնուի, եւ վճիռը անկէ սպասուի:

Եյս մասին մենք ըսելիք մը չունինք. քանզի կրօնական խնդիր մը Արօնական ժողովին կը վերաբերի. եւ եթէ անոր ալ ձեռնհասութեանէն վեր ըլլայ՝ Մայր աթոռին կը դիմէ եւ անկէ վճիռ կ'ըստպատէ. սակայն սա կետին նկատմամբ չենք կրնար չը զարմանալ, երբ կը տեսնենք որ Արօնական ժողովոյ ձեռնհասութենէն վեր գտնուած խնդիրներն անգամ, մէկ կամ քանի մը անձինք համարձակեր են ինքնիրեն նուն չափել, ձեւել, վճռել, տնորինել եւ ետքըն ալ. . . . .

Ե խոտիկը խօսելով Օմիւռնիոյ հասակութիւնը տղայութիւն ըրաւ այս մասին. որովհետեւ աղէկ պիտի ըլլար՝ երբ ինքը պնդէր անձաններուն չը դրուիլը, եւ ահա այն ատեն եռապետութիւնը փոխանակ տասնի՝ քսան կամ աւելի արձաններ եկեղեցւոյն մէջ դիզելով հասարակութեան փափաքը լծած եւ անոր կամքը կատարած պիտի ըլլար. ասի թող խրատ ըլլայ

Օմիւռնային՝ եւ ասիէ ետքը հակառակը թող պնդէ այն ամեն գործադրութեանց, որոնց ինքը կը փափաքի:

Աշխարհս ինչ կուղէ թող բռնէ, սակայն թուշիկը այնպէս համոզուած է որ վերջապէս Օմիւռնիոյ հասարակութիւնը պիտի յաղթէ օր մը՝ — որ ներկայէն շատ հեռու է — երբ առանց վհատութեան աշխատին Սահմանադրութեան կանգուն մնալուն, եւ զանի վտանգէ ազատելու համար, թէ որ ուղղուած նետերուն իրենց կուրծքերը բանալու խրախոյսը տան միմեանց:

Բանի մը խօսք ալ խոնարհաբար մեր Ամենազատիւ Սրբազան Պատրիարք Հօր ընելը անհրաժեշտ կը սեպեմք:

Սրբազան Հայր:

Խաչկալի արձաններու խնդիրը, կեղծ բարեպաշտութեան քողով ծածկուած հազար ու մէկ ստորին կիրքերէ յուզուելով, արծարծուելով բորբոքուելով հասու այնպիսի կետի մը որ ծանր հետեւութիւններ պիտի քաշէ իւր ետեւէն: սրբապիղծ ոտքեր Ս. բեմը կոխկռտելով երկու արձանաձեւ պատկերները խորտակեցին: այսպիսի անշուք յանդգնութեան մը վերայ ամենէն անտարբեր սրտերն անգամ սուրբ զայրոյթով մը լեցուեցաւ: ո՞րչափ եւս առաւել զայրացաւ արդեօք Չեր Բարձր Սրբազնութիւնը՝ որ կրօնից ներկայացուցիչը գտնուած է այսօր:

Սրբազան Հայր:

Խնդիրը Իզմիրէն եւ Պօլսոյ Արօնական ժողովէն դուրս ելելով իւր վճռողական որոշումը Մայր աթոռէն կսպասէ: կարելի՞ է յուսալ թէ Չեր Բարձր Սրբազնութիւնը իւր նուիրական պարտուցը համաձայն անաչառ եւ անկողմնասէր պիտի մնայ սոյն խնդրոյն մէջ: Անտարակոյս:

Սրբազան Հայր:

Պիտի թողու՞ք որ ազգին համահաճ հաւանութեամբը ընդունուած յատակադիժ մը հազար ու մէկ արդեւքներ կրելէն ետքը բոլորովին խափանուելու վտանգին մէջ ինչո՞ւ Չե՞նք հաւատար:

Սրբազան Հայր:

Պիտի շարունակէք միշտ հաստատել թէ խնդրոյ նիւթ եղած այն արձանները ենթակայ կարծուած էր յատակադիժին վերայ: Անշուշտ ո՞չ:

Սրբազան Հայր:

Դուք՝ որ Հայր էք հասարակաց եւ ոչ մի քանի անհատներու, գիտէք ի՞նչ կը խօսի Օմիւռնիոյ ժողովուրդը, ի՞նչ կարծիք ունի թէ խնդրոյն եւ թէ Չեր Սրբազնութեան վերայ: այս չարեաց, այս սրբապղծութեան սկզբնապատճառ եւ քաջալերող կը համարի Չեր Սրբազնութիւնը եւ կը գոչէ՝ թէ չընդունիր Չեր Սրբազնութեան անունը Ս. Պատարագին մէջ իբրեւ Առաջնորդ Օմիւռնիոյ: ըստ որում չարագործք ինքզինքնին արդարացնելու համար Չեր ինքնագիր մէկ նամակը կը ցրցունեն եղեր: Չեր Սրբազնութիւնը առանց Արօնական ժողովոյ հաւանութիւնն առնելու (ըստ Տրդ յօդուածոյ Սահմանադրութեան) կրնա՞ր այսպիսի նամակ մը գրել: եւ գրելով ի՞նչ ցրցուցած կըլլար:

Սրբազան Հայր:

Չը պիտի՞ ցուցնէք այնպիսի ընթացք մը, որով Չեր ուղղութիւնը յայտնուի եւ կարդ մը անձանց հետ իբր թէ համամիտ գտնուելուդ վերայ եղած կասկածները փարատին: հետեւաբար ընդհանուր ազգին դադափարն ալ բռն ժըշկուի:

## ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՆՐԴԵԼԸ

Մարդկային ազգին մինչեւ ցարդ հրդեհին երեսէն տեսած եւ կրած չարիքները մոռցուեցան ամոքս մին գիշերը՝ Ղալաթիոյ մէջ տեղի ունեցած հրդեհին քով: վասն զի ինչպէս գիտելի է հասարակութեան, յիշեալ հրդեհին առթիւ Նիզուրիթաց վանքին մէկ հարկու պատը՝ մէկ վայրկենի մէջ հարկուրէն աւելի մեր ընկերներուն կենաց թելը կտրեց: թողով՝ որ խել մը մայրեր, քոյրեր, եղբայրներ, սիրելիներ ու բարեկամներ մագերինի փեթթելով արտասուեն իրենց չորուսած սիրելիներուն կոտորած ճգմուած եւ կերպարանափոխ եղած սարսեցուցիչ դիակներուն վրայ:

Այս արիւնհաստ հրդեհը զարհուրանքի մասնեց հանրութիւնը, ի՞նչու թ եւ ի՞նչու կարեկցութիւն շարժեցան սրտերը: եւ ամենէն անգուլթ սրտերն անգամ մեղմացան եւ մարդկութիւնը նոր արթնութիւն մը ստանալով ելաւ կանգնեցաւ եւ զանազան միջոցներով միխթա-

րութիւն տալ շտապեց սրբերուն և որբեւայրիներուն և անոնց՝ որք մագապուր աւերակաց տակէն կոտորած ոսկորներով ինքզինքնին կարող եւ պատրաստ բազկաց մէջ նետած էին։

Եյս վերջիններուն կարգէն էին նաեւ մայրաքաղաքիս Սայր Եկեղեցւոյ քաջ հրգեհամարաներէն ոմանք, որոնք հաղիւ փլատակաց տակէն ազատուելով բերուեցան վերոյիշեալ Եկեղեցին եւ սկսան խնամուիլ։

Ճշմարիտ մարդը, ճշմարիտ Քրիստոնեան եւ Քրիստոսի ճշմարիտ պաշտօնեան միայն բարիք ընելով կրնան ճանչցուիլ եւ ոչ թէ լոկ խմաստասիրելով, բարիք ընել քարոզելով եւ պաշտօն մը վարելով։ Եւ ինչպէս կրտս Քրիստոս «երանի անոր՝ որ կէտ ու կուտուցանէ»։

Եյս խօսքերը ընելուն պատճառը ուրիշ բան չէ, այլ մէկ եղակի դիպուած մը որ մեզ անշտիապէս մխիթարեց, այս դիպուածը կրօնաւորի մը յայտնած մարդասիրութիւնն էր։ Կրօնաւորի մը՝ որ այսօր արժանաւորաբար պատիւ ունի բազմել Երուսաղիմայ Պատրիարքական Ս. Եթորը։

Եյս արժանընտիր եւ ազգասէր Եսայի Պատրիարքն Երուսաղիմայ նոր ու կենդանի օրինակ մը տուաւ ճշմարիտ Քրիստոնեութեան, եւ իւր անձնական զոհողութիւններովն Քրիստոսի պաշտօնէի մը ամենէն վայելուչ պարտաւորութիւնը կատարեց։ Իւր քսակը նուիրեց, վերոյիշեալ հիւանդ ու կոտորած հրգեհամարաներուն, անձամբ վազեց անոնց քով, եւ մէկ ձեռքովն իւր արտասուքը սրբած միջոցին միւս ձեռքովն հիւանդներուն կարմրած աչքերն ամօքել աշխատեցաւ։ Եւ ինչպէս նիւթապէս նոյնպէս ալ հոգեւորապէս անոնց մը խիթարութիւն պարգեւեց։ Եւ վերջապէս իւր բոլոր ընթացքովն յայտնեց թէ ինքն ճշմարիտ մարդ մը եւ ճշմարիտ Քրիստոնեայ մըն է եւ թէ իրաւամբ արժանի է իւր արդի փառաւոր պաշտօնին։

Ի՞նչ ճերմակ կը փայլի այսօր Եսայի Պատրիարքին ճակատը։ Ի՞նչ սէր ու համակրութիւն կ'զգայ այսօր հասարակութեան և մեր սիրտը իւր վերայ։ ասորի՝ օւրեմն ինչպէս որ ինքը՝ նոյնպէս ալ Եղգ. Բնդհանուր ժողովը՝ որ այն պիտի գեղեցիկ ընտրութիւն մ'ըրած է։

Եսայի Պատրիարքին այս ընթացքը մեզ մէկ կողմանէ մխիթարութիւն տուած միջոցին,

ուրիշ կողմանէ կը տխրինք, — արդէն ո՞ր մխիթարութիւննիս կատարեալ է։ Երբ խնդումներնուս արտասուք և երգերնուս մէջ հառաչանք խառնուած չէ... Հայու բաժին — երբ կը տեսնեմք ինքզինքնիս շատ մը ուրիշ եպիսկոպոսաց և կրօնաւորաց մէջ, որոնք բոլորովին անտարբեր իւրեանց պարտաւորութեանց և երբ անոնց ամենուն մէջ միայն մէկ Եպիսկոպոս մը կը տեսնենք այս աստիճան անձնուէր և իւր հօտին վրայ կարեկից, չենք կրնար այս վերջինիս վրայ մխիթարութեամբ և զմայլելով նայած միջոցնուս՝ միւսներուն վրայ ալ չընայիլ առանց կարեւոր խոցուելու և հոգիներնուս մէջ թախծութեան սրոյն կծու հարուածը չըզգայու։

Եփսոս... Ի՞նչ է արդեօք եպիսկոպոսաց և ուրիշ կրօնաւորաց ամենէն գլխաւոր և ամենէն նուիրական պարտաւորութիւնը։ Երաշտօններով հասնիլ, առաջնորդ կարգուիլ, պատրիարք ըլլալ, հարսանեաց հանդէսներով և մեռելոց յուղարկաւորութեան երթալ, և եկեղեցւոյ բեմերէն քարոզել։ Կոս կը վերջանայ անոնց պարտաւորութիւնը։ Ինչպէս Քրիստոս աշխարհիս վրայ լոկ քարոզութեամբ բաւակաւ նացաւ։ Եւ չէ՞ր որ հիւանդները բժշկեց, անօթիներու հաց տուաւ և ամենէն վերջն ալ մարդկային ազդի ազատութեանը համար իմ անձը չընուիրեց։ Գողգոթան մինչև այսօր այն մեծ անձնութիւնութեան վկան չէ։ Ո՛ր կղեր, ներէ ինձ և առանց նայելու իմ անարժանութեանս հաճէ՝ որ ինձմէ լսես Քրիստոսի այն խօսքը, որ վերջին դատաստանին մէջ պիտի ըսէ Չեզ՝ եթէ այդ անտարբերութիւնը մէկդի չը դնէք և անձնուէր չըլլաք ԽԵՆ պէս «գացէք ինձմէ անիծեալներ» պիտի դուռնէ ՆԱ. «վասնզի մերի էի, զիս չը հագուեցուցիք։ անօթի էի՝ ինձ հաց չը տուիք։ հիւանդ ու բանտի մէջ էի՝ չ'եկաք զիս տեսնել» և կ'աղաչեմ ո՛ր կղեր, յիշէ որ երբ դուն այն օրն իրեն ըսես թէ, «մենք քու անունովդ դեւեր կը հանէինք» ՆԱ պիտի պատասխանէ «ՁԵՁ ՁԵՍ ՁԱՆՁՆԱՐ»։

## ԿԻԼԻԿԻԱ

Ինչպէս որ յայտնի է ամենուն՝ Եմերիկայի միացեալ նահանգաց պատերազմը ազգային պատերազմ մըն է, ներքին պատերազմ մը, շատոնց

յատակագծուած պատերազմ մը, որ այսօր ընդհանուր աշխարհի ուշադրութիւն, մարդասիրաց կարեկցութիւն, իմաստասիրաց զարմանք, հին քաղաքականութեան սոսկում, երեք միլիոն գերեաց ազատութիւն, հիւսիսային նահանգաց զօրութիւն եւ հարաւային նահանգաց պարտութիւն պատճառած է, եւ տարակոյս չի կայ որ 1865 չի վերջացած պատերազմը պիտի վերջանայ, հիւսիսայինը պիտի յաղթեն հարաւայինը պիտի միանան եւ խոնարհին եւ ազգային պարտքն ալ որ հազար միլիոն լիւրացն աւելի է քանի մը տարւոյն մէջ պիտի տրուի . . . բայց կեցիր մենք ի՞նչ խեղճի կը ծառայենք . ի՞նչ պիտի զրէնք, ինչ գրեցինք . մանաւանդ որ թէ որ համակրութիւն ունիմք հիւսիսային նահանգաց վերայ, նոցա յաջողութեան համար ազօթելէն ի դատ ուրիշ ի՞նչ կրնանք ընել . . . բայց ինչո՞ւ միթէ մոռնալ հարկ է այն երկտասարդ Հայը որ հրացանը ձեռքը յիշեալ պատերազմին մէջ վիրաւորուեցաւ, ինկաւ եւ « ո՛հ իմ անուշիկ ծնողքս եղբայրներս, բարեկամներս եւ սիրելիներս » գոչելով աչքերն դոցեց . եւ ասկից ի դատ մոռնալ վայելէ՞ այն երեսունի մօտ Հայ երիտասարդներն որ այսօր հոն կը դանուին եւ իրենց կարողութեան ներածին չափ կը ծառայեն հիւսիսային նահանգաց արդարութեան, իրաւանց եւ ազատութեան դրօշակն պաշտպանող մասին մէջ :

Սահայն — դարձեալ կըսեմ — ասոնք չէին մեր ըսելիքը, այլ մեր խօսքը այն Հայ աղուն վերայ պիտի լինէր, որ այսօր Մերիկայ կը գտնուի եւ դեռ իւր գանկը մի անգամ ներկայացուցած է Գառլը, Իւէլս եւ Քօմ գանկաբաններուն եւ կամ թէ որ ասոնք մեռած են — Ետուած իմ գլուխս ողջ պահէ — ուրիշ գանկաբաններու :

Արդարեւ շտապ է որ իւր գանկին բնական կազմութիւնը չի գիտցող մը իւր խօսածներուն շարադրութիւնն ալ չը գիտնար, ինչպէս Պ. Ս. Կ. Մ. ը որ անցեալները Արիւկիա հանդիսին մէջ իւր հրատարակած խոզի միս ուտելու դէմ խօսելու առթիւը ըրած իմաստակութեանց դէմ մեր Չայնի մէջ իրեն կամ իւր յօդուածին նկատմամբ քանի մը դիտողութիւն ըրած լինելուս համար կամընչայ մեզ « Հայ կոչելու » եւ տեսնելով որ մեզ դէմ վաստա-

բանելու ԱՆԿԱՐՈՂ է, ՊԵՐՅԻՃԻԻ կծիկին նման կապառնայ մեզ դէմ եւ ծիծաղելի տենջանք մը կը յայտնէ աշխատելով որ ներքնաճովեան հեռադրաւ Մերիկայէն հոս մեր գլխուն քանի մը « ար » նետէ, տղու մը նման, որ քարին հետ կը կռուի զինքը ձգած լինելուն համար :

Մերիկայի Միացեալ Նահանգաց մէջ գրաւուող Հայերուն վերայ իրատ շատ է մեր սերրու համակրութիւնը եւ նոցա յաջողութեան համար ունեցած տենջանքնիս չափազանց է . ուստի արդարեւ մեծ վիշտ է մեզ տեսնել նոցա մէջ այնպիսի գլուխ ունեցող Հայ մը որ ճակատ չունի — այս ալ կերեւայ թէ տղայութեան ատեն կերած քարերուն արգասիքն է, որոնցմէ իրաւամբ վախճալու էր — վասն զի ինչպէս որ յայտնի է, միացեալ նահանգները — մանաւանդ հիւսիսային նահանգները աշխարհիս մէջ կրնան առաջին երկիրն համարուիլ ի մօսին մարդ կըրթելու, յառաջացնելու եւ հարստացնելու :

Չեմ ուզեր երկար գրել, վասն զի եթէ մեր Մերիկայի հակառակորդը բարեկազմ գլուխ եւ ճակատ ունենար, այսպիսի ճաղատ խօսքեր չէր գրեր եւ փութի ծախք վճարելով հոս խրկեր ու Արիւկիայի նման հանդիսի մը մէջ հրատարակեր ի միաս իւր համարման եւ յանպատուութիւն իւր դանուած ընկերակաւուութեան :

ԱՐՄԵՆԱԿ ՀԱՅԿՈՒՆԻ

## ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼԲ

Սրբոց Վարդանանց տօնախմբութեան օրը Օրիւննիոյ Մեսրոպեան Վարժարանին մէջ, ի ներկայութեան Երթ. Տ. Գէորգ եւ Պալապանեան Տ. Յակոբ Հարց եւ երկու հարիւրէն աւելի երեւելի եւ պատուաւոր անձանց շքեղ հանդէս մը կատարուիլ փետ. 11 թըւականով գրուած նամակէ մը կ'իմանանք :

Հանդէսը սկսեր է Վարժարանին առաջին դասու աշակերտներէն Պ. Ճէզայիրեանի կարգացած ազգու ներդրովը . եւ ապա Վարդանանց պատերազմին համառօտ ներկայացումը տուեր է, որուն մէջ աշակերտաց ցըրուցած յաջողակութիւնը քանի մ'անգամ հանդիսականաց կողմէն ծափահարութեամբ պատկուելով հանդէսը աւարտեր է Պ. Մկրտիչ Մար-

կոսեանի կարգացած մէկ ներբողովը :

Եյս վերջինին հրատարակութիւնը մենէ խնդրուած ըլլալուն՝ կը խոստանանք զանի մեր յաջորդ թուով հրատարակել :

— Երզնկայէն կ'իմացնեն մեզ՝ որ հոն տեղի բնակիչներէն Մեծարգոյ Սեիսեան Յովհաննէս աղան իւր սովորական ազգասիրութեամբը յիշեալ քաղաքի չորս վարժարանաց տարեկան ածուխը շնորհել բարեհաճեր է :

Թռչնիկը՝ վերոյիշեալ Մեծարգոյ անձին այս մարդասիրական ձեռնտուութեանը համար իւր շնորհակալութիւնները յայտնելէն և զինքը իբրեւ ճշմարիտ ազգասէր մը դովելէն ետքը՝ չը կրնար չմեղադրել Երզնկայու (թէ հարուստ և թէ աղքատ) ժողովուրդը, երբ կը տեսնէ որ մէկ կողմէն իրենց դպրոցաց ծախքը և ուրիշ ամեն պիտոյքները հոգացող ազգասէրներ զրտնուած ատեն, միւս կողմէն ժողովուրդեան որ մէկը Բագրատունեան եւ որ մէկը Եւեթիսեան ըլլալով երկու վարժապետի վրայ վէճ մը բացեր են, եւ կը պատերազմին իրարու հետ առանց մէկ մէկու խօսքը հասկընալու և առանց արդայոց պարապը անցուցած ժամերուն վրայ արտասուելու . . . . .

Երզնկայիք, տարածամ զղջումը անօգուտ է. ձգեցէք այդ սնոտի վէճերը՝ և մէկ սիրտ մէկ հոգի ըլլալով աշխատեցէք ժամյառաջ ձեր դպրոցները բարեկարգել, եթէ կ'ուզէք որ ձեր զաւակներն ալ ձեզի նման . . . չ'ըլլան :

Եյս վարժապետաց իւրաքանչիւրին դասախօսութեան բաշխումը (որ Երզնկացւոց վեճաբանութեան նիւթը եղած է) եթէ մեզ յանձնուի՝ այսպէս կը տնօրինեմք որ՝ Պ. Բագրատունին Հայկաբանութեան ու լեզուագիտութեան դասատու, և Պ. Եւեթիս հասարակ ընթերցման ու երաժշտութեան. առաջինը նստի Լուսաւորչեան վարժարանը՝ իսկ երկրորդը Ս. Նշանայ վարժարանը :

Եսի ըսել կու տայ մեզ ոչ այլ ոք՝ բայց միայն Երզնկայի մանկուոյն բարոյական յառաջադիմութեանը համար ունեցած եռանդնիս :

— Տիգրանեան Մկրտիչ վարժապետը անարատ կը մնայ . իսկ զինքը ամբաստանողը՝ իւր քանի մը մը խորհրդակիցներուն և մասնաւորապէս Կիւրիկոյ Տնօրէնին պատուոյն ի՛նչ աստիճանի իջնելը ու շիւմ ընթերցողաց կը թողունք մակարեւրել . . . . .

Բարոյապէս մեռած է այն՝ որ կորսնցուցած է իւր պատիւը :

— Երչալուսոյ վերջին թիւը ձեռուրնիս ուշ հասած ըլլալուն, անոր Օմիւռնիոյ նըկատմամբ հրատարակած մէկ քանի խօսքերուն պատասխանը ստիպուեցանք մեր յաջորդ թուոյն թողուլ :

— Վարազայը Հափատիս լրագրոյն 23րդ թուոյն մէջ կը կարդանք, որ Եսմա ալթը զրտնուող բրինձի վաճառականներէն Հասան է. Ֆէնտին՝ Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեանը միջոցաւ հոն տեղի կարօտեւոց համար Խաչէկ մը բրինձ շնորհեր է :

— Լսածնուս նայելով՝ Ետանայի Եռաջնորդ Գեր. Երիստակէս Եպիսկոպոսը՝ որ ինչպէս յայտնի է մէկ քանի կարեւոր գործոց կարգադրութեանը համար Պօլիս դիմեց, ստիպուեր է Ետանայ թողուցած իւր գոյքն ու ըսպասաւորն ալ բերել տալ . ըսել է որ Գեր. Ե. Եպիսկոպոսը վերստին Ետանա դառնալու կամք չունի, և այս վհատութիւնը՝ անշուշտ իւր գործը առ կախ մնալէն յառաջացած է :

— Օմիւռնիոյ Օսաղիկը՝ սա հետեւեալը հրատարակած է իւր 105րդ թուոյն միջոցաւ .

« Կը լսենք թէ՛ յետադիմութիւնը հանրապիր մը պատրաստելու կ'աշխատի Սեթեան Յովհաննէս վարդապետը Իգմիր բերել տալու համար, նպատակը դէշ չէ. սակայն կը յորդորենք հանրապիրը պատրաստողները որ չը մոռնան խնդրելու նաեւ Պ. Չամուռնեանը՝ որպէս զմին հոգեւոր պաշտօն վարէ միւսն ալ զրադրութիւն ընէ իրենց . . . » :

Եյս մասին մեր շնորհակալութիւնը կը յայտնեմք այն Օմիւռնացւոց, որոնք մեր ազգին բազմաշխատ կրօնաւորներէն մին եղող վերոյիշեալ վարդապետին յարգը ճանչնալովն, որոշեր են զանի իրենց համար առաջնորդ կամ փոխանորդ խնդրել :

— Եզգ. Վարչութիւնը որոշած էր Պա. նիկու առաջնորդ Երթ. Մեսրոպ վարդապետը իբրեւ քննիչ Եմասիա ղրկել . այս որոշումը յիշեալ վարդապետին ականջը իյնալուն, անմիջապէս նամակ մը ղրկեր է Պատրիարքարան և մասնաւոր կոնդակ մը ուղղելէն ետքը 4000 ալ դահեկան պահանջներ է ճամբու ծախք ընելու քանի որ 70 դահեկանով մէկը Պանիկէն Եմասիա կրնայ երթալ . կ'երեւի թէ պոչի ա-

տեն ըլլալուն Մեսրոպ վարդապետը չէ ուզեր տեղէն խախտիլ՝ եւ ինքզինքը արդարացնելու համար 4000 դահեկան իբրեւ ճամբու ծախք ուզել որոշեր է։ . . . .

Ամասիոյ ժողովուրդը այսօր մէկ դրամ տալու կարողութիւն չունենալէն ետքը՝ հարկ չը կայ նաեւ Մեսրոպ վարդապետին հոն երթալուն . քանզի վերոյիշեալ ազգայինք յատուկ հանրադրութեամբ մը խնդրեր են Սրբազան Պատրիարք Զօրմէն՝ որ բարեհաճի Մեսրոպ վարդապետին տեղ ուրիշ բանիբուն եկեղեցական մը ղրկել հոն։

### Պ. Խմբագիր .

Եթէ կարելի է, յետագայ տողերուն հրատարակութիւնը կը խնդրուի Ձեր Ազգօգուտ թերթին միջոցաւ։

Տիգրանեան Մկրտիչ վարդապետի նկատմամբ մինչեւ ցարդ եղած բոլոր հրատարակութիւնները սխալ է, քանի որ խառն քննիչ Յանձնաժողովոյ ստորագրած տեղեկագիրը հրատարակող մը չեղաւ . ուստի կը խնդրեմք բոլոր օրագրատէսներէն՝ որ Մկրտիչ վարդապետը քննող Յանձնաժողովին տուած վճիռը ձեռք բերելով հրատարակեն . եւ ահա այն ական բոլոր ազգայնոց սիրտերը պիտի հանդարտի, հետեւաբար ամենուն գաղափարը պիտի շտկուի յիշեալ վարդապետին վերայ։

1865

Փետր. 14

ՅՈՎ. ԱՆՆԵՍ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷԿ ՅՕԴՈՒԱԾԸ ՃԻՃՕ՝Զ

Պօռալով՝ եւ ձեռքն ալ Սահմանադրութեան տետրակ մը բռնած երկայնահասակ կիսամօրուս մէկը սենեակնիս գալով սա հետեւեալը խօսեցաւ .

Ինչպէ՞ս կրնայ Արօնական ժողովը Օմիւռնիոյ Ակեղեցւոյն արձանաց խնդիրը առանց համադումար ժողովին ներկայացընելու ուղղակի Մայր Աթոռին դիմել . արդեօք Արօնական ժողովոյ անդամներէն գոնէ ՄԵԿՈ՞ՒՆ ալ աչքին չը դպաւ Սահմանադրութեան 29րդ յօդուածը՝ որ կըսէ « Արօնական ժողովը երբ չը կարենայ

խնդրին լուծել զուտ կրօնական կարեւոր խնդիր մը, Ակեղեցական համադումար ժողով կը կազմէ Աստանդնուպօլիս գոնուող եպիսկոպոսները, Ակեղեցեաց քարոզիչ վարդապետները, աւագերէցներն ու աթոռակալները . եւ թէ հարկ ըլլայ նաեւ շրջակայ գաւառաց Առաջնորդները հրաւիրելով . եթէ Ակեղեցական համադումար ժողովն ալ խնդիրը իր ձեռնհասութենէն վեր դատէ, այն ժամանակ ընդհանրական Վաթուղիկոսին կը դիմէ ստորագրեալ տեղեկագրով »։

Մենք այս անձին պատասխան մը չը կրցինք տալ, ուստի եւ կարմրելով մը « իրաւունք ունիք Պարոն » ըսինք ու անցանք։

### ԾԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հատ բանաստեղծներ ու բանաստեղծութեան սիրահարներ, ողբերգութիւններ հեղինակած եւ երգած են երիտասարդաց գերեզմաններուն վերայ . սակայն երբէք մէկը գտնուած է որ երգէ ծերութեան խաղաղութեանը զուարթութեանը եւ հանգստութեանը վերայ, ուր՝ կիրքերը մեռած, փորձութիւններն յաղթուած, փորձառութիւնը վաստակած, անհատական շահն հանրացած եւ երեւակայական երջանկութեանց պայծառ յոյսերն հզօրացոյն հաւատոյ մը վերայ հաստատուած ըլլայ . հաւատոյ՝ որ իւր շէնքին հիմ կընէ մահը եւ անոր դադարէն յաւիտենականութեան կը հասնի։

Հատ քիչ անգամ մոլի ու խեղ ծերունիներ կը տեսնեմք . բայց երբ այնպիսի մը կը հանդիպինք, կը տեսնեմք որ անոնց սրտին մէջ խաղաղութիւն չի կայ եւ խղճի խայթոցը ահաւոր կերպիւ կը յանդիմանէ զայն, իւր անցուցած կեանքին յանցանոցն համար։

Ծերունիներու հետ տեսութիւն ընելը չէ թէ միայն հաճելի է, այլ նաեւ շահաւոր . վասն զի նոքա փորձառու կեանք մը ունին եւ մեր գիտցածէն աւելի տեղեկութիւն մոլութեանց վերայ, որոնցմէ գործնական գիտութիւն կարելի է մեզ ստանալ։

Արիտասարդները ընդհանրապէս կը կարծեն թէ ծերունիները տղայական եւ պարզօրէն կը խօսակցին եւ կը խրատեն . սակայն երբ լաւ նկատենք, քննենք եւ կշռենք անոնց խօ-

սակցութիւններն ու խոստաները՝ պիտի տեսնենք որ անոնց մէջ տասնէն մէկ սխալմունք չի կայ :

Պիտի հասնի մեզ այնպիսի օր մը՝ որ պիտի ցաւինք անոնց ազգարարութիւնները մտիկ չենելու համար :

## ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ

### Ն Ո Ր

#### Ը Ն Թ Ե Ր Յ Մ Ր Մ Ն

Օ միւսնացի Տէտէեան Մեծարգոյ Յարութիւն աղային այս նոր ընթերցարանը արդարեւ իր սեռին մէջ եղանի է՝ թէ պարունակած նիւթերուն և թէ տպագրութեան մաքրութեանը համար :

Եյս ընթերցարանը չորս մասի բաժնուած ըլլալով՝ առաջին մասին մէջ խոշոր գրերով բարոյական խրատներ, զուարճալիքներ, պատմութիւններ և քաղաքավարութեան կանոններ պարունակուած է : Երկրորդ մասին մէջ կը բովանդակին Արքազան և Ազգային պատմութեանց մասերը : Երրորդը ուսումնական տեղեկութիւններ կու տայ՝ իսկ չորրորդը՝ կենդանեաց վայ կը խօսի :

Ճանչնալով Յարութիւն աղա Տէտէեան մեր ուսումնական բարեկամին այս ընտիր հրատարակութեան արժէքը, կը խնդրենք բոլոր դպրոցի ուսուցիչներէն, որ հասարակ ընթերցումը տղայոց դիւրաւ սորվեցնելու համար բարեհաճին ժամ յառաջ այս նոր ընթերցարանները տալ անոնց ձեռքը :

Ար ծախուի Կ. Պոլիս գրաւաճառ Պ. Յարութիւն Մարգարեանի գրատունը : զինն է 10 դրուշ : 10 օրինակ առնողին օրինակ մ'ալ ձրի կը տրուի :

### ՅՈՒՆԱՐԷՆ

#### Ք Ե Ր Ա Կ Ա Ն

ԿԵՍ ԺԱՄՈՒԱՆ ՄԷՋ ՈՒՍԱՆԵԼԻ

Տարագրութիւն Քիւրքեան

Եյս քերականը իւր դիւրիմաց ոճովը մեծ ընդունելութեան արժանի է, և ճշդիւ կէս ժամու մէջ կը սովորեցնէ կարգալ Յունարէն գրով և Տաճկերէն լեզուաւ հրատարակուած բոլոր գրքերը :

Պ. Տիմիթրիոս Ի. Խ. Չօլագեան՝ Հայագէտ Յոյն երիտասարդը իւր այս հրատարակութեամբն ալ մեծ ծառայութիւն մը ըրաւ Հայ ազգին, և անշուշտ Յունական լեզուին կարեւորութիւնը ճանչցող ամեն ազգայինք պիտի փութան մեր հետ իրենց շնորհակալութիւնները յայտնել վերոյիշեալ անձին :

Յունական լեզուն՝ որ այսօր վաճառակա նութեան մէջ գործածական լեզու մ'եղած է (թողունք ուրիշ կարեւորութիւնները) կը ցաւինք ըսելու որ տակաւին մեր դպրոցներուն և ոչ մէկուն դռնէն ներս մտած է : Երանի՜ թէ Ուսումնական խորհուրդն ալ նոյն լեզուին կարեւորութիւնը ճանչնալով՝ փութար ժամ յառաջ եթէ չէ ամեն դպրոցի՝ գէթ մէկ քանի ներուն մէջ մտցնել Յունական լեզուին դաստիարակութիւնը :

Ար ծախուի բոլոր գրաւաճառաց քով զին 2 դր :

### ԱԶԳԱՅԻՆ

#### ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՏԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ ԷՖԷՆՏԻ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՔԻՒՐԳԵԱՆ

Ար ծախուի բոլոր գրաւաճառաց քով զինն է 8 դրուշ : Հեղինակին ձեռագիր ստորագրութիւնները չը կրող օրինակները նենդեալ կը համարուին :

Եյս տետրակին նկատմամբ մեր ըսելիքը ուրիշ անգամի կը թողունք :

### ԾԱՂԱՔԱԳ

ՌԱՐՅԱԿԱՆ ԸՆՏԻՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ

ԹԱՐԳՄԱՆԵԱՅ Ի ՅՐԱՆՍԵՐԷՆԷ

ՍԱՐԳԻՍ Կ. ՉԱԼԸԻԵԱՆ

80 երեսէ բաղկացեալ բարոյական պատմութիւններով լեցուն գեղեցիկ տետրակ մըն է, որ Պ. Սարգիս Կ. Չալքեան ուսումնական պատանին առաջին անգամ գրական ասպարեզը իջնելով նուիրած է զայն իւր Ազգին : Պէտք է ուրեմն քաջալերել վերոյիշեալ Պարոնը՝ առնելով սոյն տետրակէն դռնէ մէկ մէկ օրինակ, որ կը ծախուի Հայ գրաւաճառաց քով զին 3 դր :

ԻՄԲԱԳԻՐ-ՏԵՕՐԷՆ

ԳՐԻԳՈՐ Վ. ԱԼԷԱԹՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ՔԻՒՐԳԵԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՅԻՆԴԱՆՃԵԱՐ